

(فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا... فِي الْبَحْرِ عَجَبًا)

(فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا * فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا * قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا):

«(چون آن دو به آنجا که دو دریا به هم رسیده بودند رسیدند، ماهی‌شان را فراموش کردند و ماهی راه دریا گرفت و در آب، روان شد * چون از آنجا گذشتند، به شاگرد خود گفت: ناهارمان را بیاور که در این سفرمان رنج فراوان دیده‌ایم * گفت: آیا به یاد داری آنگاه که در کنار آن صخره مکان گرفته بودیم، ماهی را فراموش کردم؟ و این شیطان بود که سبب شد فراموشش کنم و ماهی به شیوه‌ای شگفت‌انگیز به دریا رفت)».

يوشع (ع) وصي موسى (ع) وهو الذي قاد بني إسرائيل لدخول الأرض المقدسة بعد وفاة موسى (ع):

يوشع (ع) وصي حضرت موسى (ع) و همان کسی است که پس از وفات موسی (ع)، بنی اسرائیل را در وارد شدن به سرزمین مقدس راهبری کرد.

في القرآن:

(قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَآتِكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ)¹.

«(دو مرد از آنان که پرهیزگاری پیشه داشتند و خدا نعمتشان عطا کرده بود گفتند: از این دروازه بر آنان داخل شوید که چون به شهر درآیید شما پیروز خواهید شد و بر خدا توکل کنید اگر از مؤمنان هستید)»².

وأحد هذين الرجلين هو يوشع بن نون (ع) وهو خيرهما ؛ لأنه قاد بني إسرائيل لدخول الأرض المقدسة بعد موسى (ع) وهو وصي موسى (ع).

یکی از این دو مرد، یوشع بن نون(ع) است؛ او برترین این دو مرد است زیرا وی پس موسی(ع) بنی اسرائیل را در وارد شدن به سرزمین مقدس رهبری کرد و او وصی موسی(ع) است.

وفي الروايات:

در روایات:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)، قَالَ: (أَوْصَى مُوسَى (ع) إِلَى يُوشَعَ بْنِ نُونٍ)³.

¹ المائدة: 23.

² مائدة: 23.

³ الكافي: ج 1 ص 293.

از ابو عبدالله امام جعفر صادق (ع) نقل شده است که فرمود: «موسی (ع) به یوشع بن نون وصیت کرد»⁴.

سَالِمٌ عَنْ عَمَّارِ السَّابَّاطِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع): مَا مَنْزِلَةُ الْأَنْمَةِ قَالَ (ع): (كَمَنْزِلَةِ ذِي الْقَرْنَيْنِ وَكَمَنْزِلَةِ يُوشَعَ وَكَمَنْزِلَةِ آصَفَ صَاحِبِ سُلَيْمَانَ قَالَ فِيمَا تَحْكُمُونَ قَالَ بِحُكْمِ اللَّهِ وَحُكْمِ آلِ دَاوُدَ وَحُكْمِ مُحَمَّدٍ وَيَتْلَقَانَا بِهِ رُوحُ الْقُدُسِ)⁵.

سالم از عمار ساباطی نقل می‌کند: به ابو عبدالله (ع) عرض کردم: جایگاه امامان چیست؟ فرمود: «همچون جایگاه ذوالقرنین و جایگاه یوشع و جایگاه آصف، یار سلیمان». گفتم: عرض کردم: به چه حکم می‌کنید؟ حضرت فرمود: «به حکم خداوند و حکم داوود و حکم حضرت محمد (ص)، روح القدس آن را به ما القا می‌نماید»⁶.

عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: (لَمَّا قُبِضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) قَامَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ع) فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ قُبِضَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ رَجُلٌ مَا سَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ وَلَا يُدْرِكُهُ الْآخِرُونَ إِنَّهُ كَانَ لَصَاحِبَ رَايَةِ رَسُولِ اللَّهِ عَنْ يَمِينِهِ جَبْرَائِيلُ وَعَنْ يَسَارِهِ مِيكَائِيلُ لَا يَنْتَنِي حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ لَهُ وَاللَّهِ مَا تَرَكَ بَيْضَاءَ وَلَا حُمْرَاءَ إِلَّا سَبْعُمِائَةِ دِرْهَمٍ فَضَلَّتْ عَنْ عَطَائِهِ أَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ بِهَا خَادِمًا لِأَهْلِهِ وَاللَّهِ لَقَدْ قُبِضَ فِي اللَّيْلَةِ الَّتِي فِيهَا قُبِضَ وَصِيُّ مُوسَى يُوشَعَ بْنُ نُونٍ)⁷.

ابو حمزه از امام باقر (ع) روایت می‌کند که فرمود: «چون امیرالمؤمنین (ع) وفات یافت، حسن بن علی (ع) در مسجد کوفه به پا خاست، حمد و ثنای خدا را

⁴ کافی: ج ۱ ص ۲۹۳.

⁵ کافی: ج 1 ص 398.

⁶ کافی: ج ۱ ص ۳۹۸.

⁷ کافی ج ۱ ص ۴۵۷.

گفت و بر پیامبر(ص) درود فرستاد. سپس فرمود: ای مردم در این شب مردی وفات کرد که پیشینیان بر او سبقت نگرفتند و پسینیان به او نرسند. او پرچمدار رسول خدا(ص) بود که جبرئیل در طرف راست و میکائیل در طرف چپش بودند. از میدان برنمی‌گشت جز این که خداوند به او فتح و پیروزی می‌داد. به خدا سوگند (نقره‌ی) سفید و (طلای) سرخی به جای نگذارد جز هفتصد درهم که از سهمیه‌ی بیت‌المالش زیاد آمده بود و قصد داشت به وسیله‌ی آن برای خانواده‌اش خدمت‌کاری بخرد. به خدا سوگند او در همان شبی وفات کرد که وصی موسی، یوشع بن نون در آن وفات یافت....»⁸.

وفي حديث طويل عن علي بن إبراهيم عن أبيه عن الحسن بن محبوب عن محمد بن الفضيل عن أبي حمزة عن أبي جعفر (ع) قال: (إن الله تبارك وتعالى عهد إلى آدم (ع) أن لا يقرب هذه الشجرة فلما بلغ الوقت الذي كان في علم الله أن يأكل منها نسي فأكل منها وهو قول الله عز وجل ولقد عهدنا إلى آدم من قبل نفسه ولم نجد له عزماً فلما أكل آدم (ع) من الشجرة أهبط إلى الأرض إلى أن قال (ع): فلما نزلت التوراة على موسى (ع) بشر بمحمد وكان بين يوسف وموسى من الأنبياء وكان وصي موسى يوشع بن نون (ع) وهو فتاه الذي ذكره الله عز وجل في كتابه)⁹.

در حدیثی طولانی از علی بن ابراهیم از ... از ابو حمزه از ابو جعفر امام باقر(ع) که فرمود: «خداوند تبارک و تعالی از آدم(ع) عهد گرفت که به این درخت نزدیک نشود. هنگامی که وقت خوردن از آن (درخت) که در علم خداوند بود، فرا رسید فراموش کرد، بنابراین از آن خورد؛ این همان فرموده‌ی خداوند عزوجل است که: « (پیش از این از آدم پیمان گرفتیم، پس او فراموش نمود و عزمی در او نیافتیم)». هنگامی که آدم(ع) از درخت خورد، به زمین هبوط شد....» تا به اینجا رسید که فرمود: «هنگامی که تورات بر موسی(ع) نازل شد به محمد(ص) بشارت داد و بین یوسف و موسی انبیائی وجود داشت و وصی

⁸ کافی: ج ۱ ص ۴۵۷.

⁹ الکافی: ج ۸ ص ۱۱۴-۱۱۷.

موسى، يوشع بن نون(ع) بود و او همان جوان مردى (فتاه) است كه خداوند عزوجل در كتابش ذكر فرموده است»¹⁰.

وفي التوراة:

در تورات:

14 وقال الرب لموسى هو ذا أيامك قد قربت لكي تموت. أدع يشوع وقفا في خيمة الاجتماع لكي أوصيه . فانطلق موسى ويشوع ووقفوا في خيمة الاجتماع 15 فترأى الرب في الخيمة في عمود سحب ووقف عمود السحاب على باب الخيمة. 16 وقال الرب لموسى ها أنت ترقد مع آبائك»¹¹.

«14 و خداوند به موسى فرمود وقت مرگت نزدیک شده است. يوشع را بطلب و هر دو در خیمه‌ی عبادت بایستید تا به او مأموریت بدهم. موسى و يوشع حرکت کردند و در خیمه‌ی عبادت گرد آمدند. 15 خداوند در ستون ابر در خیمه ظاهر شد. ستون ابر بر درب خیمه ایستاد. 16 خداوند به موسى فرمود تو به زودی به پدرانت می‌پیوندى....»¹².

(وصعد موسى من عربات موآب إلى جبل نبو إلى رأس الفسجة الذي قبالة أريحا فأراه الرب جميع الأرض من جلعاد إلى دان 2 وجميع نفتالي وأرض أفرايم ومنسى وجميع أرض يهوذا إلى البحر الغربي 3 والجنوب والدائرة بقعة أريحا مدينة النخل إلى صوغر . 4 وقال له الرب هذه هي الأرض التي أقسمت لإبراهيم وإسحق ويعقوب قائلاً لنسلك أعطيها. قد أريتك إياها بعينيك ولكنك إلى هناك لا تعبر . 5 فمات هناك موسى عبد الرب في أرض موآب حسب قول الرب . 6 ودفنه في الجواء في أرض

¹⁰ كافي: ج ٨ ص ١١٤ تا ١١٧ .

¹¹ العهد القديم والجديد: ج 1 / مجمع الكنائس الشرقية / سفر التثنية / الإصحاح الحادي والثلاثون.

¹² عهد قديم و جديد: ج ١ - مجمع الكنائس الشرقية - سفر تثنية - اصحاح سى و يكم.

موآب مقابل بیت فغور ولم يعرف إنسان قبره إلى هذا اليوم 7 وكان موسى ابن مئة وعشرين سنة حين مات ولم تكل عينه ولا ذهبت نضارته 8 فبكى بنو إسرائيل موسى في عربات موآب ثلاثين يوماً . فكملت أيام بكاء مناحة موسى 9 ويشوع بن نون كان قد امتلأ روح حكمة إذ وضع موسى عليه يديه فسمع له بنو إسرائيل وعملوا كما أوصى الرب موسى 10 ولم يبق بعد نبي في إسرائيل مثل موسى الذي عرفه الرب وجها لوجه 11 في جميع الآيات والعجائب التي أرسله الرب ليعملها في أرض مصر بفرعون وبجميع عبيده وكل أرضه 12 وفي كل اليد الشديدة وكل المخاوف العظيمة التي صنعها موسى أمام أعين جميع إسرائيل) 13.

«و موسى از دشت‌های موآب به قلعه‌ی کوه نبو، که در مقابل اریحا است، صعود کرد و خداوند تمامی سرزمین موعود را به او نشان داد: از جلعاد تا دان 2 تمام زمین قبیله‌ی نفتالی، زمین‌های قبایل افرایم و منسی، زمین قبیله‌ی یهودا تا دریای مدیترانه 3 و جنوب و صحرای نگب و تمام ناحیه‌ی دره‌ی اریحا (شهر نخلستان) تا صوغر 4 خداوند به موسى فرمود: این است سرزمینی که من به ابراهیم و اسحاق و یعقوب وعده دادم که به فرزندانشان بدهم. اکنون به تو اجازه دادم آن را ببینی، ولی پایت را در آنجا نخواهی گذاشت 5 بنابراین موسى، خدمتگزار خداوند، همان‌طور که خداوند گفته بود در سرزمین موآب درگذشت. 6 و او را در دره‌ای نزدیک بیت فغور در سرزمین موآب دفن نمود، ولی تا به امروز هیچ کس مکان دفن او را نمی‌داند 7 موسى هنگام مرگ صد و بیست سال داشت، با وجود این هنوز چشمانش به خوبی می‌دید و طراوت و شادابی او نیز از میان نرفته بود 8 بنی اسرائیل سی روز در دشت‌های موآب برای موسى عزاداری کردند؛ پس ایام عزاداری برای موسى را کامل نمودند 9 یوشع پسر نون آکنده از روح حکمت بود زیرا موسى دست‌های خود را بر او نهاده بود. بنابراین بنی اسرائیل از او اطاعت می‌کردند و دستوراتی را که خداوند به موسى داده بود پیروی می‌نمودند 10 در اسرائیل پیامبری مانند موسى نبوده است که خداوند با او رودررو صحبت کرده باشد 11 در تمام آیات و معجزاتی که خداوند فرستاده بود تا آنها را در سرزمین مصر برای فرعون و تمام دربارانش و کل سرزمینش 12 هیچ کس تا به حال نتوانسته است قدرت و

معجزات شگفت‌انگیزی را که موسی در حضور قوم اسرائیل نشان داد، ظاهر سازد»¹⁴.

1) وكان بعد موت موسى عبد الرب أن الرب كلم يشوع بن نون خادم موسى قائلا . 2 موسى عبدي قد مات . فالآن قم اعبر هذا الأردن أنت وكل هذا الشعب إلى الأرض التي أنا معطيها لهم أي لبني إسرائيل . 3 كل موضع تدوسه بطون أقدامكم لكم أعطيته كما كلمت موسى . 4 من البرية و لبنان هذا إلى النهر الكبير نهر الفرات جميع أرض الحثيين وإلى البحر الكبير نحو مغرب الشمس يكون تخمكم . 5 لا يقف إنسان في وجهك كل أيام حياتك. كما كنت مع موسى أكون معك. لا أهملك ولا أتركك. 6 تشدد وتشجع. لأنك أنت تقسم لهذا الشعب الأرض التي حلفت لأبائهم أن أعطيهم. 7 إنما كن متشددا وتشجع جدا لكي تتحفظ للعمل حسب كل الشريعة التي أمرك بها موسى عبدي. لا تمل عنها يمينا ولا شمالا لكي تفلح حيثما تذهب. 8 لا يبرح سفر هذه الشريعة من فمك. بل تلهج فيه نهارا وليلا لكي تتحفظ للعمل حسب كل ما هو مكتوب فيه. لأنك حينئذ تصلح طريقك وحينئذ تفلح. 9 أما أمرتك. تشدد وتشجع. لا ترهب ولا ترتعب لأن الرب إلهك معك حيثما تذهب 10 فأمر يشوع عرفاء الشعب قائلا 11 جوزوا في وسط المحلة وأمروا الشعب قائلين. هيئوا لأنفسكم زادا لأنكم بعد ثلاثة أيام تعبرون الأردن هذا لكي تدخلوا فتمتلكوا الأرض التي يعطيكم الرب إلهكم لتمتلكوها. 12 ثم كلم يشوع الرؤبيين والجاديين ونصف سبط منسى قائلا 13 اذكروا الكلام الذي أمركم به موسى عبد الرب قائلا. الرب إلهكم قد أراحكم وأعطاكم هذه الأرض. 14 نساؤكم وأطفالكم ومواشيكم تلبث في الأرض التي أعطاكم موسى في عبر الأردن وأنتم تعبرون متجهزين أمام إخوانكم كل الأبطال ذوي البأس وتعينونهم 15 حتى يريح الرب إخوانكم مثلكم وتمتلكونها التي أعطاكم موسى عبد الرب في عبر الأردن نحو شروق الشمس. 16 فأجابوا يشوع قائلين. كل ما أمرتنا به نعمله وحيثما ترسلنا نذهب. 17 حسب كل ما

سمعنا لموسى نسمع لك. إنما الرب إلهك يكون معك كما كان مع موسى.
18 كل إنسان يعصي قولك ولا يسمع كلامك في كل ما تأمره به يقتل. إنما
كن متشددا وتشجع)15.

«1 خداوند پس از مرگ خدمتگزار خود موسی به دستیار او یوشع بن نون
فرمود: 2 خدمتگزار من موسی درگذشته است، پس تو برخیز و بنی اسرائیل را
از رود اردن بگذران و به سرزمینی که به ایشان می‌دهم برسان 3 همان‌طور که
به موسی گفتم، هر جا که قدم بگذارید، آنجا را به تصرف شما در خواهم آورد
4 حدود سرزمین شما از صحران نگب در جنوب تا کوه‌های لبنان در شمال و از
دریای مدیترانه در غرب تا رود فرات و سرزمین حیتی‌ها در شرق خواهد بود.
5 همان‌طور که با موسی بودم با تو نیز خواهم بود تا در تمام عمرت کسی
نتواند در برابر تو مقاومت کند. تو را هرگز ترک نمی‌کنم و تنها نمی‌گذارم. 6
پس قوی و شجاع باش، چون تو این سرزمینی را که به پدران ایشان وعده
داده‌ام را بینشان قسمت می‌کنی 7 بسیار قوی و شجاع باش و از قوانینی که
خدمتگزارم موسی به تو داده است اطاعت نما. از آنها به چپ یا راست متمایل
نشو تا هر جا که بروی موفق باشی 8 این کتاب تورات از تو دور نشود؛ شب و
روز آن را بخوان و در گفته‌های آن تفکر کن تا متوجه تمام دستورات آن شده،
بتوانی به آنها عمل کنی. آنگاه پیروز و کامیاب خواهی شد. 9 آن گونه که به تو
فرمان دادم، قوی و شجاع باش و ترس و واهمه را از خود دور کن و به یاد
داشته باش که هر جا بروی من که خداوند، خدای تو هستم، با تو خواهم بود.
10 آنگاه یوشع به بزرگان اسرائیل دستور داد 11 تا به میان قوم بروند و به
آنها بگویند: توشه‌ی خود را آماده کنید، زیرا پس از سه روز از رود اردن
خواهیم گذشت تا سرزمینی را که خداوند به ما داده است تصرف کنیم و در آن
ساکن شویم. 12 سپس یوشع قولی را که موسی، خدمتگزار خداوند، به قبایل
رئوبین، جاد و نصف قبیله‌ی منسی داده بود به آنها یادآوری کرد: 13 به یاد
بیاورید کلامی را که خدمتگزار خداوند، موسی، شما را به آن امر کرد. خداوند،
خدای شما این سرزمین را به شما داده است 14 پس زنان و فرزندان و
حیوانات خود را در اینجا بگذارید و خود مسلح شوید و پیشاپیش بقیه‌ی قبایل
به آن طرف رود اردن بروید و ایشان را یاری دهید 15 تا سرزمینی را که
خداوند، خدای شما به ایشان داده است را تصاحب کنید و در آن ساکن شوند. آن
وقت می‌توانید به این ناحیه‌ای که موسی، خدمتگزار خداوند، در سمت شرقی

رود اردن برای شما تعیین کرده است بازگردید و در آن ساکن شوید. 16 آنها در جواب یوشع گفتند: آنچه به ما گفتی انجام خواهیم داد و هر جا که ما را بفرستی، خواهیم رفت؛ 17 چنانچه فرمان‌بردار موسی بودیم، تو را نیز اطاعت خواهیم کرد. خداوند، خدای تو با تو باشد، چنان که با موسی بود. 18 کسی که از فرمان تو سرپیچی کند و از تو اطاعت ننماید، کشته باد! پس قوی و شجاع باش» 16.

إِذْ، يَوْشَعَ (ع) وَصِيَ مُوسَى (ع) وَمَعْصُوم، وَمَعَ هَذَا (قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ)، فَنَسِيَانَهُ لِلْحُوتِ ثَابِتٌ فِي الْقُرْآنِ وَلَكِنْ هَذَا النِّسْيَانُ لَا يَخْرُجُهُ مِنْ دَائِرَةِ الْعَصْمَةِ؛ لِأَنَّ النِّسْيَانَ وَإِنْ وَقَعَ لَعَلَّةِ الظُّلْمَةِ (الشَّيْطَانِ) الْمَوْجُودَةِ فِي صَفْحَةِ يَوْشَعَ (ع) وَلَكِنَّهُ وَقَعَ ضَمْنَ إِرَادَةِ وَمَشِيئَةِ اللَّهِ حَتْمًا، وَلَمَّا كَانَتْ إِرَادَةُ اللَّهِ وَمَشِيئَتُهُ أَنْ يَعْصِمَ يَوْشَعَ (ع) فَلَنْ يَكُونَ لِهَذَا النِّسْيَانِ تَأْثِيرٌ سَلْبِي بَلْ عَلَى الْعَكْسِ شَاءَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى الَّذِي يَبْدُلُ السَّيِّئَاتِ بِالْحَسَنَاتِ بِجُودِهِ وَكَرَمِهِ أَنْ يَقْلِبَ هَذَا الْحَدَثَ الَّذِي وَقَعَ بِسَبَبِ الشَّيْطَانِ - أَيِ الظُّلْمَةِ - إِلَى خَيْرٍ وَبَرَكَةٍ وَعَاقِبَةٍ حَسَنَةٍ تَوْدِي إِلَى أَنْ يَكُونَ هَذَا النِّسْيَانُ سَبَبًا لِمَعْرِفَةِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَالْوَصُولِ لَهُ ، وَهُوَ كَانَ الْهَدَفُ الَّذِي يَطْلُبُهُ مُوسَى (ع) : (... وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) 17.

بنابراین، یوشع (ع) وصی موسی (ع) و معصوم است و با این حال «گفت: آیا به یاد داری آنگاه را که در کنار آن صخره مکان گرفته بودیم من ماهی را فراموش کردم؟ و این شیطان بود که سبب شد فراموشش کنم و ماهی به شیوه‌ای شگفت‌انگیز به دریا رفت»». فراموش کردن ماهی توسط وی در قرآن ثابت شده است ولی این فراموشی، یوشع (ع) را از دایره عصمت خارج نمی‌کند؛ زیرا فراموشی اگر چه به دلیل ظلمت (شیطان) موجود در صفحه‌ی یوشع (ع) بوده ولی در ضمن اراده و مشیت حتمی خداوند حادث گشته است؛ و از آنجا که خواست و مشیت خداوند این بوده است که یوشع (ع) عصمت داشته باشد، لذا

16 عهد قدیم و جدید: ج ۱ - مجمع الكنائس الشرقية ص ۲۳۰ تا ۲۳۸ - سفر یوشع - اصحاح اول.

این فراموشی فاقد تاثیر سلبی (تاثیری بر ساقط شدن عصمت از ایشان) است بلکه برعکس، خداوند متعال - که با جود و کرمش، سیئات را به حسنات تبدیل می‌کند - چنین اراده فرمود که این حادثه‌ای که بر اثر شیطان - یعنی ظلمت - حادث گشته است را به خیر و برکت و فرجامی نیکو مبدل گرداند، تا این فراموشی مایه‌ی شناخت عبد صالح و رسیدن به او شود؛ و این همان هدفی بود که موسی(ع) در طلبش بود: «(و خدا بر کار خویش غالب است، ولی بیشتر مردم نمی‌دانند)»¹⁸.

أما ما يتوهمه بعضهم أن المعصوم لا يغفل أو لا ينسى مطلقاً فهذا منقوض ببساطة؛ لأن لازم قولهم هذا إن المعصوم نور لا ظلمة فيه، وهذا باطل؛ لأن النور الذي لا ظلمة فيه هو الله سبحانه وتعالى (اللاهوت المطلق) فيبقى أن المعصوم نور وشائبة ظلمة - وهي هوية وجوده - ولها تأثير في حركته، وكونها ظلمة فيكون أثرها نسياناً وغفلة وغيرها مما يطرأ على المخلوق، ولكن في هذا العبد المخلص (المعصوم) يكون وجود هذه الأمور أقل ما يمكن وربما لا تكاد تذكر في بعض الحالات، ولكنها تبقى موجودة ويمكن أن تحصل كما مر في حادثة نسيان يوشع (ع).

این که برخی گمان کرده‌اند که معصوم هیچ‌گاه نه غفلت می‌ورزد و نه دچار فراموشی می‌گردد، به سادگی باطل می‌گردد زیرا لازمه‌ی این سخن آنها این است که معصوم، نوری بدون ظلمت باشد که این، بی‌اساس و باطل است زیرا نوری که ظلمتی در آن نیست، فقط خدای سبحان و متعال (لاهوت مطلق) است در حالی که معصوم، عبارت است از نور به همراه شائبه‌ی ظلمت که همان هویت وجودی او است و این شائبه‌ی ظلمت در کردار معصوم اثرگذار است. از آنجا که این شائبه از جنس ظلمت است، اثر آن نیز فراموشی، غفلت و دیگر چیزهایی است که می‌تواند برای هر مخلوقی حادث گردد؛ اما در این بنده‌ی بااخلاص (معصوم) این موارد در حداقل ممکن است و چه بسا در برخی حالات تقریباً منتفی باشد ولی به هر حال وجود دارد و همان گونه که در فراموش کردن یوشع(ع) رخ داد، می‌تواند اتفاق بیفتد.

و هذه الظلمة التي سببت النسيان هي التي عبر عنها يوسف (ع) ويوشع (ع) بأنها الشيطان (وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السَّجْنِ بَضْعَ سِنِينَ) 19، (قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا) 20، والشيطان هنا يعني الشر (وشائبة الظلمة) وليس كما يتوهم بعضهم أن المقصود إبليس والعياذ بالله، فليس لإبليس سلطان على يوشع (ع) وحركته؛ لأنه محفوظ عن وصول هذا الخبيث إليه وإضلاله عن سواء السبيل (إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا * لِّيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا) 21.

این ظلمتی که موجب فراموشی شد، همان چیزی است که یوسف (ع) و یوشع (ع) از آن به شیطان تعبیر کرده اند: «(به یکی از آن دو که می دانست رها می شود، گفت مرا نزد مولای خود یاد کن، اما شیطان از خاطرش زدود که پیش مولایش از او یاد کند، و چند سال در زندان بماند)» 22، «(گفت: آیا به یاد داری آنگاه را که در کنار آن صخره مکان گرفته بودیم من ماهی را فراموش کردم؟ و این شیطان بود که سبب شد فراموشش کنم و ماهی به شیوه ای شگفت انگیز به دریا رفت)» 23. شیطان در اینجا یعنی شرّ (و شائبه ی ظلمت) و نه آن گونه که برخی گمان کرده اند پناه بر خدا- مراد از آن ابلیس است چرا که ابلیس هیچ تسلطی بر یوشع (ع) و نهضت او ندارد زیرا یوشع از دست یافتن این خبیث به او و گمراه نمودنش از راه راست، محفوظ است: «(مگر بر آن پیامبری که از او خوشنود باشد که برای نگهبانی از او پیش روی و پشت سرش نگهبانی می گمارد * تا بداند که آنها پیام های پروردگارشان را رسانیده اند و خدا به آنچه نزد آنها است احاطه دارد و همه چیز را به عدد شمار کرده است)» 24.

19 یوسف : 42.

20 الکهف : 63.

21 الجن: 27 - 28.

22 یوسف: 42.

23 كهف: 63.

24 جن: 27 و 28.

وبالتالي فالمعصوم معصوم بغيره - بالله سبحانه وتعالى- لا أنه معصوم بنفسه أو عاصم لنفسه كما توهموا، فالمعصوم هو المعتصم بالله عن محارم الله، فالله هو الذي يعصمه ؛ لأنه فقير وناقص وهويته الظلمة فلا يمكن أن يستغني بنفسه لا ابتداءً ولا دواماً وبقاءً، وبالتالي ففي أي آن يكون لشائبة الظلمة تأثير على هذا الإنسان المخلص، ولكن تأثيرها ضئيل ومواجه بالنور المهيمن على صفحة وجود هذا العبد المخلص، فلا يكون لها اثر يجعل هذا العبد يخرج من هدى أو يدخل في ضلال، هذه هي العصمة في العوالم العلوية: أن يكون النور في صفحة وجود المعصوم بقدر مهيمن على شائبة الظلمة في صفحة وجوده بحيث لا يكون لشائبة الظلمة اثر يسبب له الخروج من هدى أو الدخول في ضلال.

بنابر این معصوم، به دیگری که همان خدای سبحان است، عصمت دارد نه این که وی به خودی خود یا با تکیه بر خودش آن گونه که برخی متوهم شده‌اند، عصمت یافته باشد. پس معصوم کسی است که به وسیله‌ی خداوند از محارم الهی عصمت می‌یابد؛ و این خداوند است که او را عصمت می‌بخشد زیرا او فقیر است و ناقص و هویتش، ظلمت است و امکان ندارد که به خودی خود استغنا یابد، نه در ابتدا، نه در ادامه و نه در انتها. بنابر این در هر لحظه و آنی، شائبه‌ی ظلمت، بر این انسان مخلص اثرگذار است ولی این تاثیر اندک و ناچیز است و با نوری که محافظ و مراقب صفحه‌ی وجود این بنده با اخلاص است، مواجه می‌شود؛ و در نتیجه اثر آن در حدی نیست که این بنده را از هدایت خارج گرداند یا به ضلالت وارد نماید؛ این همان عصمت در عوالم علوی (بالایی) است: این که نور در صفحه‌ی وجود معصوم به حدی بر شائبه‌ی ظلمت در صفحه وجودی‌اش تسلط و تفوق دارد که شائبه‌ی ظلمت فاقد اثری است که باعث خروج او از هدایت یا ورودش به ضلالت گردد.

وتوضیح أكثر أقول: إن صفحة وجود الإنسان هي ظلمة ونور فكلما علم وعمل وأخلص الإنسان زاد النور في صفحة وجوده وانحسرت الظلمة حتى تكون شائبة، ويكون أثرها ضئيلاً لا يخرج الإنسان من هدى ولا يدخله في ضلال، وهذه هي العصمة.

توضیح بیشتر: صفحہ‌ی وجودی انسان عبارت است از ظلمت و نور؛ هر چه انسان در علم، عمل و اخلاص بیشتر بکوشد، نور در صفحہ‌ی وجودی‌اش بیشتر می‌شود و ظلمت به حدی فرو می‌کاهد که به شائبہ تبدیل می‌گردد. در این حالت میزان اثرگذاری آن به حدی ضعیف و کم‌رنگ می‌شود که نمی‌تواند انسان را از هدایت برگرداند و یا او را به گمراهی بکشانند؛ و این، همان عصمت است.

وَحَرِي الْاِلْتِفَاتِ اِلَى اَنْ اَللّٰهُ سَبْحَانَهُ وَتَعَالٰى لَمْ يَنْسِبِ النِّسْيَانَ اِلٰى يُوْشَعَ (ع) فَقَطْ بَلْ اِلٰى مُوسٰى (ع) اَيْضًا (فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا) وَهُوَ الْحَقُّ، فَاِذَا كَانَ يُوْشَعَ (ع) قَدْ نَسِيَ بِاعْتِبَارِهِ الْمَسْئُوْلَ الْمُبَاشِرَ عَنْ حَمْلِ الْحَوْتِ فَمُوسٰى (ع) اَيْضًا مَسْئُوْلٌ عَنْ هَذَا النِّسْيَانِ لِأَنَّهُ الْقَائِدُ، بَلْ مَسْئُوْلِيَّةُ مُوسٰى (ع) أَكْبَرُ وَنَسْبَةُ النِّسْيَانِ لَهُ أَحَقُّ وَحَقٌّ مِنْ عِنْدِ الْحَقِّ.

باید به این نکته توجه داشت که خدای سبحان، فراموشی را فقط به یوشع (ع) نسبت نداده بلکه آن را به موسی (ع) نیز منتسب نموده است: «(چون آن دو به آنجا که دو دریا به هم رسیده بود رسیدند، ماهی‌شان را فراموش کردند)» و حق، همین است. اگر یوشع (ع) (ماهی را) فراموش کرده است، به اعتبار این که وی مسئول مستقیم حمل ماهی بوده است، موسی (ع) نیز مسئول این فراموش کردن محسوب می‌شود چرا که او رهبر و فرمانده است؛ حتی مسئولیت موسی (ع) بزرگ‌تر و انتساب فراموشی به او سزاوارتر است، و حق از جانب حق است.

ولتتم الفائدة أنقل هذا النص من كتاب (إضاءات من دعوات المرسلين ج ٣ ق ١) : (قال يوسف (ع) للسجين (اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ) وسبب التفات يوسف للأسباب هو الشيطان (فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ) فكانت النتيجة (فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ) يوسف: ٤٢ ، وهذا الشيطان (أي الشر) هو الظلمة التي لا يخلو منها مخلوق فالنور الذي لا ظلمة فيه هو الله سبحانه ومع أن هذه الظلمة قليلة في كيانات الأنبياء النورانية المقدسة ولكنها موجودة ولها اثر على حركتهم ، ولهذا فهم يحتاجون إلى العصمة من الله (إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا *)

لِيَعْلَمَ أَنَّ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا)

الجن: ۲۷-۲۸.

برای توضیح بیشتر، این بخش از متن کتاب «روشن‌گری‌هایی از دعوت‌های فرستادگان جلد ۳ قسمت ۱» را نقل می‌کنم: یوسف به زندان‌بان گفت: «أَذْكُرُنِي عِنْدَ رَبِّكَ» (مرا نزد مولای خود یاد کن) و این شیطان بود که باعث شد یوسف به اسباب توجه کند «فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ» (اما شیطان از خاطرش زدود که پیش مولایش از او یاد کند) و نتیجه این شد که «فَلَبِثْتُ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ» (و چند سال در زندان بماند) (یوسف: ۴۲). این شیطان (یا همان شرّ) همان ظلمتی است که هیچ مخلوقی از آن برکنار نیست. نوری که هیچ ظلمتی در آن نباشد، خداوند سبحان است؛ و اگر چه این ظلمت موجود در نهاد نورانی و مقدس پیامبران اندک است ولی به هر حال وجود دارد و بر حرکت و نهضت آنها اثرگذار است، لذا آنها(ع) به عصمتی از جانب خداوند نیازمندند: «(مگر بر آن پیامبری که از او خوشنود باشد که برای نگهبانی از او پیش روی و پشت سرش نگهبانی می‌گمارد * تا بداند که آنها پیام‌های پروردگارشان را رسانیده‌اند و خدا به آنچه در نزد آنها است احاطه دارد و همه چیز را به عدد شمار کرده است)»^{۲۵}.

فلولا هذه الظلمة لما احتاجوا إلى العصمة، ومن يعتقد غير هذا فهو ينزلهم منزله الله سبحانه عما يشركون، وهذه المغالاة في التنزيه لهم حتى يوصلهم بعض من يجهل الحقيقة إلى مرتبة نور لا ظلمة فيه هي شرك يخطأ من يعتقده، كما أن من يستخف بعصمتهم وبحقهم ومرتبتهم يكفر بحقهم ويخطأ، وقد بين سبحانه في القرآن اثر هذه الظلمة في مسيرة الأنبياء في مواضع كثيرة، قال تعالى: (قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا) الكهف: ۶۳، والذي نسي وأنساه الشيطان هو فتى موسى(ع) وهو يوشع بن نون نبي من أنبياء بني إسرائيل ووصي موسى(ع) الذي فتح الأرض المقدسة، ومع هذا فلا بد من ملاحظة أن الله سبحانه وتعالى جعل الأنبياء محط نظره فحتى ما يحصل بسبب هذه

الظلمة يكون في النتيجة سبباً يوصلهم (وَآتَخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَباً)،
فَأَصْبَحَ نَسِيانَ الْحَوْتَ سَبباً دَلَّهُمْ عَلَى الْعَالَمِ (ع) (قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ
فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصاً) الكهف: ٦٤.

اگر این ظلمت وجود نداشت، آنها به عصمت نیاز پیدا نمی‌کردند و کسی که باوری غیر از این داشته باشد، در واقع پیامبران را در مقام و مرتبه‌ی خداوند نشانده است - خداوند از آنچه به او شرک می‌ورزند، منزّه است - و این غلو و زیاده‌روی در تنزیه پیامبران (ع) است، تا جایی که برخی افرادی که از حقیقت مرتبه‌ی نور بدون ظلمت بی‌خبرند، ایشان را به مقام و درجه‌ی نور بدون ظلمت می‌رسانند؛ و این شرک، و اعتقاد داشتن به آن خطا است. همچنین کسانی که عصمت و حقانیت و شأن و مرتبه‌ی پیامبران را سبک می‌شمارد نیز کفران حق آنها را می‌نمایند و آنها نیز در اشتباه‌اند. خداوند سبحان در مواضع فراوانی در قرآن، اثر این ظلمت در راه و مسیر پیامبران را بیان فرموده است. حق تعالی می‌فرماید: «(گفت: آیا به یاد داری آنگاه را که در کنار آن صخره مکان گرفته بودیم من ماهی را فراموش کردم؟ و این شیطان بود که سبب شد فراموشش کنم و ماهی به شیوه‌ای شگفت‌انگیز به دریا رفت)»²⁶. کسی که از یاد بُرد و شیطان او را به فراموشی کشاند، شاگرد موسی (ع) بود؛ یوشع بن نون (ع)، پیامبری از پیامبران بنی اسرائیل و وصیّ موسی (ع) که سرزمین مقدس را فتح کرد. با این حال نباید از نظر دور داشت که خدای سبحان پیامبران را در کانون توجه خود قرار داده است و حتی آنچه به خاطر این ظلمت حادث می‌شود، به عاملی برای رسیدن آنها به هدف، تبدیل می‌گردد: «(و به شیوه‌ای شگفت‌انگیز به دریا رفت)»؛ بنابراین فراموش کردن ماهی موجب شد آنها به عالم (ع) راهنمایی شوند: «(گفت: آنجا همان جایی است که در طلبش بوده‌ایم و به نشان قدم‌های خود جست و جوکنان بازگشتند)»²⁷.

أَوْ يَزِيدَ عِلْمَهُمْ (قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعَجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ) ص: ٢٤، فبعد آن تعلم داود (ع) من هذه الحادثة أن لا يتكلم إلا بعد أن يسمع الخصمين

²⁶ كهف: ٦٣.

²⁷ كهف: ٦٣.

خاطبه تعالی: (يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ) (ص: ۲۶).

یا باعث افزایش علم و دانش آنها می‌گردد: «(داوود گفت: او که میش تو را از تو می‌خواهد تا به میش‌های خویش بیفزاید، بر تو ستم می‌کند و بسیاری از شریکان جز کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته کرده‌اند که اینان نیز اندک هستند، بر یکدیگری ستم می‌کنند. داوود دانست که او را آزموده‌ایم؛ پس، از پروردگارش آمرزش خواست و به رکوع درافتاد و توبه کرد)»²⁸. پس از آن که داوود(ع) از این واقعه یاد گرفت که فقط وقتی سخن بگویند (و حکم برانند) که به گفته‌های دو طرف دعوا گوش فرا داده باشد، خداوند به او خطاب کرد: «(ای داوود! ما تو را خلیفه‌ی روی زمین گردانیدیم، در میان مردم به حق داور کن و از پی هوای نفس مرو که تو را از راه خدا منحرف سازد. آنان که از راه خدا منحرف شوند، به آن سبب که روز حساب را از یاد برده‌اند، به عذابی شدید گرفتار می‌شوند)»²⁹.

²⁸ ص: ۲۴.

²⁹ ص: ۲۶.